

FRANS WORDT PAS LEUK ALS JE HET GEBRUIKT

Een communicatieve aanpak bij het schoolvak Frans in de praktijk

Paul Jansen schrijft over de rigoureuze veranderingen in zijn lesprogramma. Als docent Frans op een middelbare school kiest hij op basis van zijn ervaringen en inzichten uit de taalverwervingstheorie voor een communicatieve benadering van zijn lessen.

PAUL JANSEN

In de derde periode van het schooljaar maakt mijn zesde klas zich op voor de mondelingen. Dit onderdeel van het schoolexamen vinden de leerlingen altijd erg spannend. Terwijl ze aan het werk zijn en ik de klas rondga om hier en daar te helpen, hoor ik toevallig een sterke leerling klagen: ‘Nu heb ik al zes jaar Frans, maar kan ik nog steeds niets zeggen.’ De mondelinge examens zelf staven haar opmerking: dat wat de leerlingen voorbereid hebben, kunnen ze in het Frans vertellen, soms goed, soms minder. Maar stel ik een vraag die afwijkt, die niet voorbereid is, die improvisatie verlangt, dan zie ik paniek in hun ogen. Vaak volgt slechts wat gestotter.

Voor mij was deze ervaring het begin van een zoektocht naar verbetering. Dat leerlingen jarenlang op overhehingen een 10 halen, alle woordjes en grammaticaregels strak uit hun hoofd kennen, maar geen fatsoenlijk gesprek in het Frans kunnen voeren vond ik niet meer acceptabel. Dat moest anders kunnen.

Bouwen aan een onbewust taalsysteem

Een deel van de oplossing vond ik in de tweedetaalverwervingstheorie. Om een vreemde taal echt goed te leren spreken, zijn drie elementen cruciaal: begrijpelijke input, output en interactie. Leerlingen moeten veel taal verwerken (input), zelf taal produceren (output), en dit alles binnen een zo natuurlijk en betekenisvol mogelijke context (interactie). Deze drie factoren vormen samen de

motor achter taalverwerving – het proces waarin een taal zich op een diepere, duurzame manier in het brein nestelt. Maar wat betekent dat eigenlijk, taalverwerving? En waarom is dat iets anders dan simpelweg taal aanleren?

Taalverwerving verwijst naar het grotendeels impliciete proces waarmee mensen een taal oppikken en leren gebruiken zonder dat ze zich bewust zijn van de onderliggende regels. Net zoals kinderen hun moedertaal leren zonder ooit een grammaticaboek open te slaan, bouwen ook tweede- en vreemdetaallearners een intern taalsysteem op door herhaaldelijke blootstelling aan betekenisvolle taal. Deze impliciete kennis stelt hen in staat om taal automatisch en vloeiend te gebruiken, zonder bij elke zin stil te staan bij regels of uitzonderingen.

Toch ligt in het traditionele vreemdetalenonderwijs vaak de nadruk op expliciete kennis: grammaticaregels, woordenlijsten, invuloefeningen en vertalingen. Hoewel deze vormen van leren nuttig kunnen zijn als ondersteuning, leidt een eenzijdige focus hierop zelden tot echte beheersing van de taal. Leerlingen kennen dan misschien de regels, maar voelen zich niet zeker genoeg om spontaan te spreken of te schrijven. Het gevolg: jarenlange studie zonder de taal écht te beheersen. Dat komt doordat expliciete kennis alleen niet voldoende is om een taal werkelijk te kunnen gebruiken.

De menselijke taalverwerving is grotendeels impliciet en automatisch. We denken niet bewust na over woordstijlen of woordvolgorde wanneer we spreken – we gebruiken taal gewoonweg op gevoel. Begrijpelijke

Foto: Tom van Limpt

input, output en interactie zijn dus geen didactische werkvormen; ze zijn de voorwaarden waaronder dit impliciete taalsysteem zich überhaupt kan ontwikkelen.

Als we willen dat leerlingen een vreemde taal niet alleen *kennen* maar ook *werkelijk kunnen gebruiken*, dan moeten deze drie elementen centraal staan in ons onderwijs. Dat betekent: veel luisteren en lezen naar taal die *nét* begrijpelijk is, veel kansen om zelf te spreken, en *échte* communicatie in de klas – gesprekken waarin leerlingen iets willen zeggen en begrijpen, niet alleen een grammaticaoefening invullen.

Kortom, wie wil dat leerlingen een taal echt verwerken, moet het klaslokaal vullen met levende taal. Niet als losse puzzelstukjes, maar als een geheel dat betekenisvol en functioneel is. Alleen dan krijgt taal de kans om zich vast te zetten in het brein – automatisch, vloeiend en vooral: bruikbaar.

Beperkingen van traditionele lesmethoden

Gangbare lesmethoden zijn vaak sterk gericht op het herhalen en memoriseren van vooraf bepaalde woordjes, dialogen zonder communicatief doel en het inoefenen van grammaticale structuren. Je ziet dan bijvoorbeeld een blokje grammatica-uitleg met daarna een aantal oefeningen die bedoeld zijn om die regel te oefenen. Daar komt veel te weinig communicatie aan te pas. Je kunt vaak de oefeningetjes maken zonder het Frans daarin ook maar te hoeven begrijpen! Met andere woorden: de leerlingen zijn helemaal niet met betekenis bezig.

Daarnaast heeft elk hoofdstuk een lange woordenlijst waarin (te) veel nieuwe, onbekende woorden in staan. Soms komen deze woorden niet of nauwelijks in het hoofdstuk terug, waardoor leerlingen te weinig de kans krijgen dat vocabulaire op een contextuele manier te leren en kunnen zij geen goed linguïstisch systeem opbouwen in hun hoofd – de taal blijft te veel een puzzel en er vindt geen betekenisvolle communicatie plaats.

Bovendien komt het voor – dat was in elk geval bij mij zo – dat er weinig Frans gesproken wordt in

het lokaal. De grammatica-uitleg is te belangrijk om te missen en moet dus in het Nederlands. Mededelingen over andere schoolzaken en klassenmanagement? In het Nederlands! Kortom, zodra er daadwerkelijk gecommuniceerd wordt, gaat het in het Nederlands. Zo ging het bij mij ook. Ik ben er inmiddels van overtuigd dat het anders kan.

Veranderingen in het klaslokaal

Na verloop van tijd ben ik me steeds meer gaan richten op een communicatieve benadering, waarin communicatie in de vreemde taal centraal staat. De meest in het oog springende verandering met eerder is dat mijn lessen nu vrijwel helemaal in het Frans zijn. Leerlingen verwachten dit, vinden dit de normale gang van zaken en spreken zelf ook met zelfvertrouwen in het Frans. De soepelste manier om dit voor elkaar te krijgen is door er vanaf dag één in de brugklas mee te beginnen. Dit zorgt ervoor dat leerlingen zich als vanzelfsprekend uitdrukken in het Frans en dat ze gevoel krijgen voor wat goed klinkt.

Ik betrek mijn leerlingen in situaties waarin zij taal gebruiken om echte betekenissen over te brengen en te begrijpen. Veel input, en een beetje output. Ik ga met ze in gesprek over hun eigen leven, bedenk samen met hen verhalen, voer groepsdiscussies en laat ze gezamenlijk schrijven. Ik zorg ervoor dat er veel herhalingen voorkomen in mijn taalgebruik, dat ik met pauzes spreek en dat ik zo begrijpelijk mogelijk ben.

Daarnaast laat ik natuurlijk ook de leerlingen aan het woord. In alles ligt de focus op het interpreteren en uitdrukken van betekenis.

En wat misschien opvallend is: in de lessen worden geen grammaticaoefeningen gemaakt. We oefenen bijvoorbeeld niet expliciet met het bezittelijk voornaamwoord (*mon/ma/mes*) of de onregelmatige vormen van het voltooid deelwoord. Ik wil graag dat mijn leerlingen spontaan spreken. Ik wil dat ze nadenken over wát ze willen zeggen, en niet over hóé ze het moeten zeggen. En ja, dit betekent dat ze eerst dingen zeg-

Ik zorg ervoor dat er veel herhalingen voorkomen in mijn taalgebruik, dat ik met pauzes spreek en dat ik zo begrijpelijk mogelijk ben

gen als ‘ma père’ en ‘mon soeur’. Dat hoort erbij. Maar, na verloop van tijd – niet na twee weken, eerder na twee jaar –, zeggen ze dat niet meer en gebruiken ze in deze gevallen het juiste bezittelijk voornaamwoord. Verwerven kost immers gewoon tijd.

Dit betekent niet dat ik helemaal niet meer over grammatica praat. Zo’n verschil als tussen de bezittelijke voornaamwoorden *mon/ma/mes* benoem ik vaak wel op momenten dat ze langskomen, maar nooit uitgebreid. Soms vragen leerlingen naar iets grammaticaals en geef ik een korte uitleg. Ik bied ze liever zoveel mogelijk input in de weinige tijd die we samen beschikbaar hebben. In de onderbouw geef ik bijna geen huiswerk meer op. Hoogstens vraag ik de leerlingen om thuis nog iets te (her)lezen, dus om meer input tot zich te nemen.

In de bovenbouw doe ik wel iets meer aan grammatica, omdat ik daar niet alleen wil dat ze spontaan Frans kunnen spreken, maar ook relatief correct een e-mail kunnen schrijven. Je moet leerlingen vaak een beetje helpen met spelling: werkwoordsvervoegingen en het *accord*. Maar ook in de bovenbouw geldt dat de grammatica zijn plaats moet kennen: ter ondersteuning van het taalsysteem.

Een gemiddelde les

Hoe ziet nu een gemiddelde les eruit? Gedurende de hele les spreek ik Frans. Ik sta bij de deur en verwelkom de leerlingen door ze in het Frans te begroeten. De les begint als ik klassikaal ‘Bonjour tout le monde!’ zeg. Ik vraag wie er absent zijn, en ik vind het jammer als er iemand niet is, of juist fantastisch als iedereen er is – zo gebruik ik de *subjonctif* vanaf de brugklas in een betekenisvolle context.

Vaak komt daarna een blokje Total Physical Response (TPR). Bij TPR reageren de leerlingen op verbale instructies met fysieke bewegingen, zodat het taalbegrip wordt versterkt. Ik roep een commando en de leerlingen maken het bijbehorende gebaar. Ze pikken deze woorden snel op, zeker als je ze later nog weer in andere contexten laat terugkomen.

Vervolgens maken we een personage (zie kader 1) waarmee we later een verhaal gaan maken. Ik heb van tevoren al bedacht welke woorden ik graag in dat verhaal wil hebben, maar het is aan de leerlingen om de details in te vullen. Ik wil bijvoorbeeld *cherche* en *ne trouve pas* oefenen. In begrijpelijk Frans stel ik ze vragen: Wie is er op zoek? Wat zoekt die persoon? Waar zoekt hij? En waar gaat hij daarna heen? Leerlingen roepen suggesties – van Sinterklaas tot Max Verstappen tot Donald Trump – en ik kies uiteindelijk welke ideeën we gebruiken. Zo kan het zomaar zijn dat Max Verstappen iets kwijt is geraakt. Stap voor stap bouwen we samen een verhaal, waarbij ik veel ruimte geef aan de creativiteit van de klas. Soms laat

In klas 3 begin ik elke les met het vertellen van een kort verhaal. Ik ondersteun het verhaal met tekeningetjes op het bord, zodat het begrijpelijk blijft. Daarnaast schrijf ik soms het Franse woord ook op en geef eventueel de Nederlandse vertaling, maar alleen wanneer ik denk dat de leerlingen die nodig hebben. Zie <www.story-listening.net/blog> voor meer informatie over deze activiteit.

In klas 1 ga ik met de klas in gesprek om een personage te verzinnen voor een later verhaal. De leerlingen beslissen wat het personage moet zijn (bijvoorbeeld een mens, een dier of zelfs een voorwerp) en verzinnen allerlei details (naam, leeftijd, familie, kleur, woonplaats en dergelijke). Op deze manier komen vele basis(werk)woorden spelenderwijs heel vaak voorbij. Nadat we het personage klaar hebben, kunnen we er een creatief en grappig verhaal mee verzinnen. Zie <kawaioresources.com/One-Word-Image> voor meer informatie en inspiratie.

Kader 1. Voorbeelden van lesactiviteiten

Ik sta bij de deur en verwelkom de leerlingen
door ze in het Frans te begroeten.
De les begint als ik klassikaal ‘Bonjour tout
le monde!’ zeg

ik het verhaal naspelen, dan weer vertellen leerlingen het in tweetallen na, of ik stel ze er vragen over om te kijken hoe goed ze het begrepen hebben.

Om de les af te sluiten schrijven we gezamenlijk op in ons klassendagboek wat er die les besproken is. Ik schrijf op het bord (in een Word-document) en de leerlingen kopiëren wat ik schrijf in hun schrift. Daarbij beginnen we altijd met de datum en het weer en daarna is het aan de leerlingen om te verwoorden wat we hebben gedaan.

Een leerling uit de eerste klas: ‘Ik vind het leuk dat er verhalen worden bedacht door ons als klas. Ook vind ik het leuk dat er een soort “praatmomentje” is, in het Frans, dus het voelt niet als leren. We hebben geen huiswerk, maar leren toch veel. Na de les loop je het lokaal uit en ken je gewoon nieuwe woorden. Die zijn op een “magische wijze” in mijn hoofd gekomen, zonder te leren. Mijn zus zegt dat ik beter Frans spreek dan zij en dat ik meer woorden ken.’

Ook leerlingen uit de vijfde klas zijn enthousiast: ‘Ik heb het gevoel dat ik Frans beter versta en dat het echt werkt. Je hebt wel concentratie nodig om de les te volgen. Het is fijn als het over interessante onderwerpen gaat.’ En: ‘Bij Duits moest je dan bijvoorbeeld 200 woorden leren voor een toets, en die vergeet je dan ook zo weer. Bij Frans begrijp ik meer woorden door de lessen dan door ze uit mijn hoofd te leren. Doordat de basiswoorden zo vaak terugkomen, ken je ze op een gegeven moment en kun je ze gebruiken in een gesprek. Het leren gaat heel onbewust, dat is heel grappig. Een keer in Frankrijk had ik een gesprek en toen gebruikte ik woorden waarvan ik niet wist dat ik ze kende.’

Kader 2. Ervaringen van leerlingen

Ik help ze indien nodig met het formuleren en schrijf het correct op.

Als laatste bedank ik de leerlingen voor hun aandacht (‘Merci de votre attention!’) en bedanken zij mij voor de les (‘Merci pour le cours!’) en groeten we elkaar weer ter afscheid (‘Au revoir!’).

**Voorvechter van communicatief
taalonderwijs**

Het resultaat? De motivatie en het zelfvertrouwen van mijn leerlingen zijn toegenomen. Ze merken na verloop van tijd dat ze al veel kunnen zeggen (zie ook kader 2). En bij de mondelingen uiten leerlingen zich spontaner en vloeiender.

De wetenschappelijke ondersteuning voor deze methode én de positieve resultaten die ik in mijn eigen klas zie, bevestigen voor mij dat deze benadering niet alleen theoretisch klopt, maar ook in de praktijk heel effectief is. Ikzelf heb nu veel meer plezier in het lesgeven. Als ik terugkijk was het mijn tijdsinvestering zeker waard. Ik heb mezelf geprofessionaliseerd tijdens cursussen taalverwerving en bijpassende didactieken. Beetje bij beetje ben ik gestart. Eerst per lesonderdeel, daarna één les in de week zonder boeken en uiteindelijk ben ik in de onderbouw helemaal methodevrij gaan werken.

Ik gun meer leerlingen in het voortgezet onderwijs deze manier van moderne vreemde talen leren. Leerlingen moeten we beter voorbereiden op het daadwerkelijke gebruik van de taal in de echte wereld. Niet over de taal leren, maar de taal zelf leren spreken. Het is fantastisch om dat te zien gebeuren. ■

Ben je geïnteresseerd geraakt en wil je meer over deze aanpak te weten komen? Kijk eens op <tprquestionsandanswers.wordpress.com>. Interessante boeken zijn *Storytelling voor het talenonderwijs: Handboek TPRS voor docenten vreemde talen en NT2* van Blaine Ray, of *TPRS with Chinese characteristics* van Terry Waltz. Of ga eens kijken bij de Dynamic Language Learning Conference, die dit jaar op 7 en 8 november plaatsvindt in Eindhoven (<www.dynamiclanguagelearning.com/conference>).

Sujo

En Fanfare

Thibaut is een succesvol dirigent, Jimmy speelt bij de plaatselijke fanfare. Ze zijn broers, maar weten niet van elkaars bestaan af, omdat ze bij adoptie uit elkaar zijn geplaatst. Maar dan heeft Thibaut een beenmergdonor nodig. En als zijn zus niet zijn eigen zus blijkt te zijn, gaat hij zich verdiepen in zijn achtergrond. Hij vindt zijn broer, maar ze zijn in totaal andere omstandigheden opgegroeid. Wel hebben ze allebei een grote liefde voor muziek. En Thibaut ontdekt al snel dat Jimmy veel muzikaal talent heeft. Langzaam groeien de broers naar elkaar toe en leren ze elkaar waarderen. Thibaut wordt ook al snel opgenomen door het mijnwerkersstadje waar Thibaut is opgegroeid en ondervindt er de spanningen die de dreigende sluiting van de mijn met zich meebrengt. En *Fanfare* is bij vlagen grappig en bij vlagen tragisch, maar boeit van begin tot eind. Een leuke film, kan zeker gebruikt worden in de klas.

Sujo

Het valt niet mee om op te groeien met een vader die werkt voor een Mexicaans drugskartel. Maar dat is de realiteit voor Sujo, die weliswaar niet doorheeft wat zijn vader voor werk doet, maar het al wel op jonge leeftijd zonder zijn vader moet stellen, wanneer deze overlijdt als gevolg van zijn werk. Hoewel de georganiseerde misdaad hem uit de weg wil ruimen om bloedwraak te voorkomen, groeit hij op bij zijn tante, die hem in volledige afzondering opvoedt, in de hoop dat hij zo zijn eigen toekomst op kan bouwen. Maar de misdaad en het geld dat daarmee verdient kan worden, blijven aan hem trekken. Sujo is niet een al te gewelddadige film, maar richt zich veel meer op de gevolgen die het geweld met zich meebrengt. Want Sujo is zeker niet van plan om zo maar in de voetsporen van zijn vader te treden. Sujo is een scherpe aanklacht tegen het geweld van de drugskartels en werpt een ander licht op de realiteit van de machowereld van deze kartels in Mexico. Zeker de moeite waard.

Vermiglio

De Tweede Wereldoorlog loopt op zijn eind en het enige dat eraan herinnert in Vermiglio is de aanwezigheid van een aantal deserteurs, die volledig in de gemeenschap zijn opgenomen. Lucia is de dochter van de plaatselijke leraar en woont met haar familie in het dorp. Ze wordt verliefd op de Siciliaanse Pietro, ook al is deze analfabeet en kan hij zich moeilijk uitdrukken in het Italiaans. Zij trouwen en al snel is Lucia zwanger. Als de oorlog is afgelopen moet Pietro tegen zijn zin terug naar Sicilië om zijn familie te laten weten dat hij nog steeds in leven is. De weken verstrijken en er komt maar geen bericht van Pietro, waardoor Lucia moet bevallen zonder haar echtgenoot. En dan komt het bericht dat Lucia's wereld totaal doet instorten. *Vermiglio* is een trage, zwaarmoedige film met prachtige beelden, al schetst het ook een treurig beeld van het plattelandleven. Niet meteen een film die leerlingen in vuur en vlam zal zetten, maar voor de liefhebber van de Italiaanse film is het zeker een aanrader.